

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı 8, s. 186-196

RSSS
ISSN:2148-2691

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1980-2015)

Okyay UÇAN¹ Abdulmenaf AKYILDIZ² Ayşegül UÇAN

Özet

Finansal serbestleşmeyle beraber sermaye hareketliliğinin ekonomilerin sürdürülebilir büyümelerine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla son dönemlerde doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ekonomilere artarak giriş yaptıkları görülmektedir. Giriş amaçlarının başında öncelikle bu ekonomilerin sahip olduğu üretim kaynaklarından istifade etmek, ucuz emek gücünden yararlanmak ve ülkelerin pazar paylarını ele geçirmek gelmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ekonomilerin iktisadi büyümesine katkıları sürekli bir tartışma konusu olmuş ve araştırmacılarca fikir birliğine varılmadığı görülmektedir. Türkiye ekonomisinde doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ortaya konulmasının amaçlandığı bu çalışmada, 1980-2015 dönemlerine ait yıllık veriler kullanılmıştır. Ampirik analiz sonuçlarına göre; doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında bir tane eş-bütünleşme vardır. Neticede Granger Nedensellik testi yapılmış ve doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisini bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Doğrudan Yabancı Yatırım
Ekonomik Büyüme
Finansal Serbestleşme
Küreselleşme

THE RELATIONSHIP BETWEEN FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND ECONOMIC GROWTH IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION: TURKEY CASE (1980-2015)

Abstract

Together with financial liberalization it is thought capital movements make contribution to the sustainable growth of the economies. Therefore it is seen that foreign direct investment to the developing countries gradually increases for the last periods. The aims of this increase are to benefit from the production resources of these countries, to benefit from low cost labor forces and to gain the market share of these countries. The contribution of foreign direct investment to the emerging countries is debated and there is no common idea among the researchers. In this study, which aims to get a relationship between foreign direct investment and economic growth in Turkey, annual data is used covering the period 1980-2015. As a result of empirical analysis, there is one cointegration

Keywords

Foreign Direct Investment
Economic Growth
Financial Liberalization
Globalization

¹ Doç.Dr., Ömer Halis Demir Üniversitesi, okyayucan@ohu.edu.tr

² Uzm., Ömer Halisdemir Üniversitesi, abdulmenafakyildiz@hotmail.com

relation between the growth and foreign direct investment. Then, as a result of Granger Causality result, it is found that there is a unidirectional causality from foreign direct investment to economic growth.

GİRİŞ

Küreselleşme ve doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, teorik ve ampirik iktisat yazınında önemli bir yer tutmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle de ekonomilerin 1980'li yıllardan itibaren finansal serbestleşmeye gitmesi, siyasi iktisadi ve sosyo-kültürel alanda neo-liberal politikalar gütmesi, ekonomiler arasındaki coğrafi sınırların (finansal anlamda) kalkmasına neden olmuştur. Ekonomiler bu alanlarda kendi ulusal sınırlarının dışına çıkmış ve dünya üzerinde yeni bir küresel iktisadi yapının ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır. Bu yapı içerisinde küreselleşme akımları temel olarak finansal ve ticari dışa açıklık biçiminde iki farklı aşamada gerçekleştiği görülmüş ve finansal dışa açılmanın ön şartı ticari dışa açılma olduğu öne sürülmüştür (Yapraklı, 2007: 68). Küresel akımın hız kazanmasıyla birlikte global piyasalarda üretim ve finansal alanlara yapılan kısıtlamaların ortadan kaldırılması, teknoloji ve bilgiye ulaşma imkanlarının ucuz ve kolay hale gelmesi, birtakım çokuluslu şirketlerin üretim proseslerini küresel coğrafyanın farklı bölgelerine yayabilme olanağı sağlamıştır. Bu bağlamda yatırım aktörleri üretim süreçlerinin bir kısmını veya tamamını çeşitli imkanlar tanıyan düşük risk yüksek getiri beklediği ekonomilere kaydıracağı görülmüştür (Elmas, Esen ve Yurttaçkız, 2011:222).

Bilindiği üzere 1980'li yıllarda Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ekonomi, makroekonomik yapılarındaki yapısal sorunları dikkate almadan ekonomilerini küresel entegrasyonun rüzgarına bırakmıştır. Bu durum kuşkusuz gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler üzerinde farklı etkiler meydana getirmesine neden olmuştur. Özellikle sermaye akımlarının bir ekonomiden diğer ekonomiye geçişindeki serbestlik, finansal enstrümanların ekonomilere kısa ve uzun dönemli mobilitesi, ekonomiler için hem avantajlı hem de dezavantajlı bir konum oluşturmuştur. Haliyle küresel bütünleşme ekonomiler arasındaki iktisadi sınırların hemen hemen ortadan kalkmasına ve uluslararası sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle toplam sermayenin işlem hacminde bir artış meydana geldiği görülmüştür.

1. Teorik Altyapı

İktisadi, siyasi ve sosyo-kültürel boyutları olan finansal liberalleşmenin yarattığı en güzide olgulardan biri de, gelişmiş ülkelere doğru yapılan, kısa ve uzun vadeli teknoloji, bilgi ve sermaye girişi transferi sağlayan doğrudan yabancı yatırımların (DYY) ortaya çıkmasıdır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir işletmenin mallarını üretim merkezinin kurulu bulunduğu ekonominin sınırları dışına da kurmak üzere, ana üretim yerinin dışındaki ülkelerde üretim fabrikası kurması veya mevcut olan bir üretim fabrikasını satın almasına denir. Başka bir deyişle; bir veya birden fazla uluslararası yatırım yapan aktörlerin, belirli bir ülkenin sınırları içerisindeki yatırımların tamamını kendisinin üstlenmesi veya o ülkede yerleşik durumda olan bir ya da birden fazla işletmeyle ortaklık şeklinde yatırımların beraber yapılmasına doğrudan yabancı yatırımlar denmektedir (Yılmaz, 2008: 37).

DYY, ekonomilerin makroekonomik göstergeleri üzerinde etkisi bulunan ana etmenlerden bir tanesi olarak görülmektedir. Bu özelliğinden ötürü DYY, iktisadi ve politik

çevrelerde iktisadi kalkınma ve büyümenin yaratılmasında en önemli araçlardan bir tanesi olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla DYY'ın ev sahibi ülke için en önemli yararı, giriş yaptığı ülkenin istihdamı üzerinde olumlu sonuçlar doğurarak, söz konusu ekonominin üretim düzeyinde ve ihracatında artışlar kaydetmesine sebep olmaktadır. Bunun yanında; yurt içi tasarruf kıtlığının aşılması, döviz darboğazlarının atılması, teknoloji transferi, kültürel etkileşim AR-GE gibi birtakım fonksiyonellikleri ile giriş yaptığı ev sahibi ülkeye katkı sunmaktadır (Yapraklı, 2006: 23-24).Örneğin DYY'ın giriş yaptığı ev sahibi ekonominin makroekonomik yapısı üzerinde birtakım etkileri gözlemlenmektedir. Bu etkilerin başında istihdam, döviz kurları, üretim, dış ticaret, teknolojik gelişme, fiyatlar, fert başına düşen milli gelir ve genel refah gibi birtakım iktisadi değişkenin yanında, ekonomik büyümeyi de önemli derecede etkilediği düşünülmektedir (Saray, 2011: 382).

Bir diğer husus, doğrudan yabancı yatırımların yabancı yatırımcılar açısından birtakım avantajlarının bulunmasıdır. Bu avantajlarının başında; ulaşım, işgücü ve hammadde gibi bir takım üretim girdilerine yakınlık, doyum noktasına ulaşmamış pazarların olanaklarından yararlanmak, çevre standartlarından dolayı uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğünü yakalamak gibi bir takım avantajlardan dolayı yabancılar, doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu amaçları doğrultusunda doğrudan yabancı yatırım faaliyetleri üçe ayrılabilir. Bunlardan ilki üretim kaynaklarına yani temel üretim faktörlerine ve tüketiciye yakın olmayı ifade eden, "kaynak imtiyazlı" doğrudan yabancı yatırımlar olduğu öne sürülmektedir. İkincisi ise "piyasa imtiyazlı" doğrudan yabancı yatırımlardır. Bu tür DYY'da ise genelde yatırımcı işletme faaliyetinde bulunduğu sektör içerisinde kalmaktadır. Aynı zamanda sahip olduğu fabrikaların bir benzerini daha yaparak ev sahibi ekonominin henüz doyum noktasına ulaşmamış piyasasına üretim yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca bunu yaparken de nakliye ve tarife gibi bir takım maliyetlerden kurtulmayı hedeflemektedir. Ancak pozisyona göre bu hedeflere ek olarak başka avantajlar da söz konusu olabilmektedir. Çünkü oligopolistik ve monopolistik fırsatlar yabancı yatırımcıları oldukça motive etmektedir. Sonuncu tür ise her iki hedefi de kendisinde barındıran holding yatırımları olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2007: 930).

Doğrudan yabancı yatırımlar ile ihtiyaç duyulan mal ve hizmetleri üretmek için toplumların üretim kabiliyetlerinin artması biçiminde tanımlanan ekonomik büyüme (Peterson,1994:480) arasındaki etkileşim şu halde gerçekleşmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler genelde ekonomilerinde sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınma için doğrudan yabancı yatırımları destekledikleri görülmektedir. Özellikle DYY, gelişmekte olan ekonomilerde altyapı yatırımlarını, kaynak kullanımını ve teknolojik gelişimi arttırarak ekonomik büyümenin ve uzun vadede de kalkınmanın temel dinamiği olduğu düşünülmektedir (Yılmaz, 2010: 242).

İktisat yazınında DYY ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönde bir ilişkinin bulunduğu kabul görmektedir. Neo-Klasik yaklaşıma göre DYY'lar, ekonomideki toplam yatırımların miktar ve etkinliğini arttırmaktadır. Böylece ekonomik büyüme bu durumdan pozitif yönde etkilenmektedir. Bu durumun nedeni DYY'ın; ekonominin sermaye stokunun artması ve ekonomiye istihdam sağlamasıdır. Bunun yanında yüksek katma değerli malların (sermaye malı) ihracatını arttırması, ekonomide yeni bilginin yayılması, insan kaynaklarında tecrübe, iş bölümü ve uzmanlaşma gibi konularda ekonomiye kazanımlar getirmesi,

ekonomik büyümenin pozitif etkilenmesinin ana nedenleri arasında gösterilmektedir(Ekinci, 2011: 72).

Türkiye doğrudan yabancı yatırımlardan faydalanan gelişmekte olan birçok ekonomi ile kıyaslandığında, Türkiye'nin geç kalmışlığı dikkat çekicidir. 1980'li yıllara kadar Türkiye ekonomisinde dışa kapalı ithal ikameci stratejisi benimsenen bir makroekonomik yapı sergilemekteydi. Ancak 1980'lerin sonuna doğru dışa açık ihracat yönelik stratejinin benimsendiği bir ekonomik yapıya bürünmüştür. 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği ile ilişkilerin yeniden canlanması en nihayetinde de 1996 yılında gümrük birliğine girilerek küreselleşmeye hız verilmiştir. Avrupa Birliği adaylık sürecinin resmîyet kazandığı 2003 sonrasında ise doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'ye gireceği beklentileri arttığı görülmüştür. Bunun yanında gerek yasal zeminin gerek ekonomik gerekse de doğrudan yabancı yatırımlar için gereken yaptırımlar konusunda birçok reforma gidilmesi sonucunda son yıllarda doğrudan yabancı yatırımların Türkiye ekonomisinde arttığı görülmektedir. Genelde ekonomilerin doğrudan yabancı yatırım çekmemesinin nedenleri arasında kronik enflasyon sorunu, ekonomik istikrarsızlık, fikri mülkiyet haklarının korunamaması, uluslararası muhasebe standartlarının bulunmayışı, yasal zeminin eksikliği, elverişsiz altyapı gibi ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır. Ancak Türkiye'de DYY'ı çekmedeki gecikme kısmen ekonomik sorunlar olsa da, genelde ekonomi dışı sorunlardan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bu sorunlar; siyasi istikrarsızlık, illegal yapılanmalar, iç çatışmalar ve DYY teşviklerinin eksik olması gibi durumlar olduğu ileri sürülmektedir (Erdilek, 2003: 80-81; Karagöz, 2007: 934).

Özetle doğrudan yabancı yatırımlar bir ekonomiye verilen taze kan gibidir. İç tasarruf kıtlığı yaşayan veya fakirliğin kısır döngüsü sarmalından kurtulamayan ekonomilerin başvurduğu bir yatırım türüdür. Dolayısıyla ekonomiye giriş yaptığında o ekonomiye makine teçhizat, teknoloji, sermaye stoklarında artış gibi birçok fayda sağlamaktadır. Ancak makroekonomik yapılarının dış şoklara açık ve kırılabilir bir yapının ve elverişsiz ortamın varlığı doğrudan yabancı yatırımların yapılmasına engel olabilmekte veya DYY yapılsa dahi ekonomiye zarar verebilmektedir. Ayrıca bunun yanında iç piyasa aksaklıklarının bulunması, döviz piyasalarındaki istikrarsız dalgalanmaların yaşanması, illegal yapılanmalar ve siyasi istikrarsızlık gibi birtakım olumsuzlukların yaşandığı ekonomilerde doğrudan yabancı yatırımlar ekonomiye olumlu etki etmek yerine ekonomilerde krizlerin temel nedeni de olabilmektedir.

2. Literatür Taraması

Tablo 1'de görüldüğü üzere, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında araştırmacılar arasında bir fikir birliği sağlanmış değildir. Kimi araştırmacılara göre doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik bağı bulunurken; (Yılmaz, Kaya ve Akıncı: 2011); (Şen ve Saray: 2010); (Örnek: 2008) kimi araştırmacılara göre de aralarında çift yönlü bir nedensellik bağının bulunduğu saptanmıştır (Ekinci: 2011); (Ağayev: 2010); (Mucuk ve Demirel: 2009). Bunun yanında kimi araştırmalara göre de herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmadığı ileri sürülmüştür (Yılmaz: 2010); (Alagöz, Erdoğan ve Topallı: 2008).

Tablo 1. Seçilmiş Bazı Literatür Çalışmaları

Yazar	Dönem Yer	Yöntem	Sonuç
Yılmaz, Kaya ve	Türkiye	Granger Nedensellik	Doğrudan yabancı yatırımlardan

Akıncı (2011)	(1980 – 2008)		iktisadi büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik bağının bulunduğunu saptamıştır.
Ekinci (2011)	Türkiye (1980-2010)	Granger Nedensellik	Söz konusu doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilerek, bu iki seri arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu ileri sürülmüştür.
Ağayev (2010)	Geçiş Ekonomileri 25 Ülke	Pedroni Panel Eştümleşme, Granger Nedensellik,	Ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunarak teoriyi destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır.
Şen Ve Saray (2010)	Türkiye, Arjantin Brezilya Polonya, Bulgaristan, Romanya, Çin, (1990–2005)	Panel Data	Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.
Yılmaz (2010)	Türkiye (1991Q1- 2007Q3)	Granger Nedensellik	Doğrudan yabancı yatırımlar ile iktisadi büyüme arasında güçlü bir nedensellik bağının bulunmadığı tespit edilmiştir.
Mucuk ve Demirsel (2009)	Türkiye (1992:1-2007:9)	Granger Nedensellik,	Doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilerek, bu iki seri arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu ileri sürülmüştür.
Alagöz, Erdoğan ve Topallı (2008)	Türkiye (1992Q1- 2007Q3)	Granger Nedensellik	Doğrudan yabancı yatırımlar ve iktisadi büyüme arasında nedensellik bağının bulunmadığı sonucuna varılmıştır.
Örnek (2008)	Türkiye (1996Q-2006Q1)	GrangerNedensellik,	Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yarattığı saptanmıştır.

3. Veri Seti ve Ampirik Analiz

Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme ile ilişkisini Türkiye ekonomisi bağlamında analiz eden bu çalışmada yer alan değişkenler; Küreselleşme, doğrudan yabancı yatırım (DYY) ve ekonomik büyüme göstergeleridir. Analiz periyodu 1980-2015 dönemi yıllık verilerinden oluşmaktadır. Değişkenlere ait veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) elektronik veri dağıtım sistemi, KOF, Dünya Bankası veri tabanı ve Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı kurumlarından derlenerek hazırlanmıştır. Verilerin analizinde Eviews programı kullanılmıştır. Çalışmada, birim kök sınamaları Augmented Dickey - Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök yöntemleri ile ayrı ayrı test edilerek çalışmanın sonuçlarının güvenilirliğini arttıracak düşünölmüştür. Seriler arasında uzun dönemde bir eş-bütünleşmenin varlığını saptamak için Johansen Eş-

bütünleşme tekniği uygulanmıştır. Analizde aynı düzey değerden birbirleri ile entegre olan mevcut seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisi aranmıştır. Zira değişkenler arasında eş bütünleşme bulunmadığı takdirde, serilerin fark değerleri bulunarak seriler durağan hale getirilecektir. Son olarak kısa dönem analizleri sıradan en küçük kareler varsayımları sınılandıktan sonra Granger Nedensellik testi ile doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi ortaya konulacaktır.

Tablo 2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1980-2015 Dönemleri Küreselleşme, DYY ve Gsyih Verileri

Yıl	Gsyih (Miyar Dolar)	Dyy (Milyon Dolar)	Küreselleşme
1980	68,789	18	32.43
1981	71,04	95	33.21
1982	64,546	55	34.92
1983	61,678	46	35.69
1984	59,99	113	37.09
1985	67,235	99	38.12
1986	75,728	125	38.5
1987	87,173	106	38.92
1988	90,853	354	42.23
1989	107,14	663	41.79
1990	150,58	840	39.5
1991	150,03	810	43.15
1992	158,46	844	46.25
1993	180,17	636	48.46
1994	130,69	608	56.14
1995	169,49	885	57.5
1996	181,48	722	58.29
1997	189,84	805	58.76
1998	269,29	940	55.01
1999	249,75	783	57.02
2000	266,57	982	56.85
2001	196,01	3,352	58.41
2002	232,54	1,082	56.24
2003	303,01	1,702	58.79
2004	392,17	2,785	61.11
2005	482,98	10,031	62.22
2006	530,9	20,185	58.83
2007	647,14	22,047	60.1
2008	730,33	19,851	55.45
2009	614,57	8,585	58.76
2010	731,15	9,099	56.28
2011	774,78	16,176	53.39
2012	788,86	13,282	55.91
2013	823,26	12,457	55.42
2014	798,78	12,539	55.70
2015	717,88	17,000	56.62

Kaynak: World Bank (21.12.2016); (TCMB, Evds<http://evds.tcmb.gov.tr/>, 21.12. 2016); (Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, <http://www.invest.gov.tr>, 21.12.2016) Veriler söz konusu kurumlardan alınarak yazarlar tarafından derlenmiştir.

3.1 Birim Kök Sonuçları

Tablo 3. AugmentedDickey Fuller (ADF) Birim Kök Test Sonuçları

Düzyey Değerde			Birinci Fark Değerde		
Seriler	ADF Değeri	Olasılık Değeri	Seriler	ADF Değeri	Olasılık Değeri
Gsyih	-1.942403	0.6107	Gsyih	-4.692450	0.0000
DYY	-1.92670	0.6194	DYY	-6.581956	0.0000
Küreselleşme	-1.137527	0.9077	Küreselleşme	-6.011934	0.0000

Tablo 4. Phillips-Perron (PP) Birim Kök Test Sonuçları

Gsyih	-2.007703	0.5764	Gsyih	-4.894661	0.0000
DYY	-1.880940	0.6429	DYY	-6.576149	0.0000
Küreselleşme	-1.122573	0.9106	Küreselleşme	-6.040081	0.0000

Augmented Dickey Fuller ve Phillips-Perron birim kök testlerinde H_0 sıfır hipotezi “seri birim kök içermektedir” biçiminde kurulduğundan serinin durağan olduğunu kabul etmek için sıfır hipotezi reddedilmesi gerekmektedir (Altunç, 2011: 152) H_0 hipotezi: seri birim kök içermektedir. Dolayısıyla seri durağan değildir. H_1 alternatif hipotezi: seri birim kök içermemektedir. Dolayısıyla seri durağandır. Eğer olasılık değeri > 0.05 ya da t istatistik değeri $<$ tablo değeri ise H_0 hipotezi kabul edilir. Böylelikle katsayıların anlamsız olduğu anlaşılır. Ekonometrik yaklaşımlarda zaman serilerinde birim kök kavramı büyük ölçüde önem atfetmektedir. Dolayısıyla bir zaman serisi ortalamasıyla varyansı zaman içerisinde değişim sergilemiyorsa, ayrıca iki dönem arasındaki kovaryansı hesaplanan döneme değil de sadece iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı bulunuyorsa seri birim kök içermemekte ve durağan olduğu söylenebilmektedir (Uçan, 2013: 161-162)

Araştırmada birim kök sınaması yapmak için Phillips-Perron (PP) ve Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testleri kullanılmıştır. incelemeye konu olan küreselleşme DYY ile ekonomik büyüme (GSYİH) değişkenleri birinci fark $I(1)$ değerinde durağanlaştırılmıştır. Başka bir deyişle %5 anlamlılık seviyesinde değişkenler $I(1)$ 'dir. Tablo3 ve 4 de görüldüğü üzere, $I(0)$ düzeyde küreselleşme GSYİH ve DYY serileri birim kök içerdiği ve $I(1)$ birinci fark düzeyinde durağanlaştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda kısa dönemli analiz yapılamayacağı, ancak sadece uzun dönem analizi yapılabileceği anlaşılmıştır. PP ve ADF birim kök sınamaları sonrasında analizcin gecikme uzunlukları daha çok AIC ve SC bilgi kriterleri ile belirlenmektedir. VAR analizi gecikme ölçümü sonucunda AIC bilgi kriterinin de işaret ettiği üzere iki olarak tespit edilmiştir. Küreselleşme, gsyih ve DYY serilerinin iki dönem önceki değerleri ile bir ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu seçilen gecikme uzunluğu Johansen Eş-bütünleşme testinde kullanılacaktır.

3.2 Johansen Eş-bütünleşme Testi

Eş-bütünleşme iktisadi değişkenler arasındaki uzun dönemdeki ilişkilerinin istatistikî açıdan sınanması olarak ifade edilmektedir. Eş-bütünleşme yaklaşımı birim kök içeren seriler arasında yani durağan olmayan seriler arasında durağan bir ilişkinin yakalanmasını hedeflemektedir. Eş-bütünleşme, aynı düzey değerinde entegre olmayan seriler arasında uzun dönemde beraber hareket ettikleri bir denge ilişkisinin varlığının bulunduğunu ileri sürmektedir (Esen, 2012: 94). Johansen ve Juselius (1990), serilerin uzun dönemli ilişki

sayısını ve anlamlılıklarını belirlemek için İz testi ve Maksimum Öz değer istatistiği olmak üzere iki test geliştirdiği görülmektedir. İz testi, eş-bütünleşik vektör sayısının r'ye eşit ya da r'den küçük olduğu biçimindeki boş hipotezi, alternatif hipoteze karşı test ettiğini ileri sürmektedir. Bunun yanında maksimum öz değer istatistiği ise, r+1 tane eş-bütünleşik vektörün olduğunu işaret eden alternatif hipoteze karşı, eş-bütünleşik vektör sayısının r olduğunu işaret eden boş hipotezi sınamaktadır (Altunç, 2008: 121).

Tablo 4. Johansen Eşbütünleşme Sonuçları

İz Testi	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Eşbütünleşme Sayısı
88.43820	15.49471	0.0000	Hiç Yok*
3.579801	3.841466	0.2345	En çok bir tane
Maximum Özdeğer İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Eşbütünleşme Sayısı
87.02474	14.26460	0.0000	Hiç Yok*
1.413463	3.841466	0.2345	En çok bir tane

Aynı fark düzeyde, I (1) birbiriyle entegre bulunan küreselleşme, GSYİH ve DYY serileri, level %5 anlamlılık seviyede durağan olmadığı saptanmıştır. Durağan olmayan bu zaman serileri arasında en az bir tane uzun dönemli ilişkinin yani eş-bütünleşik vektörün bulunduğu anlaşılmaktadır. Analiz edilen DDY ve Gsyih değişkenleri durağan olmadığından dolayı farkları alınarak durağan hale I(1) getirilmiştir. Ancak söz konusu değişkenlerin verilerinde de değer kayıpları meydana gelmiştir. Bu değer kayıplarının da sonuçlar üzerinde istenmeyen negatif etkiler oluşturabileceği düşünülmüştür. Hata düzeltme modeli (ECM) ile beraber bu kayıplar önlenmiştir.

3.3 Hata Düzeltme Modeli

Tablo 5. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Hata Düzeltme	D (GSYİH)	D(DYY)
Hata Düzeltme Kat Sayısı	-0.636140	-2.741676
Standart hata	(0.13356)	(1.16320)
T Hesaplanan Değeri	[-4.76296]	[-2.35702]

Tablo 5 de görüldüğü üzere, hata düzeltme modeli sonuçları yer almaktadır. Söz konusu verilerle kısa dönem içerisindeki uzun dönemden sapmalar kaç dönem içerisinde yeniden dengeye geleceği $\frac{1}{|ECM|}$ formülü sayesinde gerçekleştirilecektir. Hata düzeltme katsayısı değeri anlamlı olabilmesi için 0 ile -1 aralığında değer alması gerekmekte ve t Hesaplanan Değeri de 2'nin üzerinde bir değer alması gerekmektedir (Tarı, 2012: 435).

Tablo 5'te görüldüğü üzere hata düzeltme katsayısı-0.636140ve t hesaplanan değeri [-4.76296] olarak gerçekleştiğinden katsayıların anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer yandan $\frac{1}{|ECM|} = \frac{1}{|-0.636140|}$ ifadesinin yaklaşık sonucu 1.57 yıla denk geldiği saptanmıştır. Dolayısıyla bu model sayesinde kısa dönemli dalgalanmaların 1.57 yıl gibi bir zamanda zarfında yeniden uzun dönem dengesini yakınsayacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, kısa dönemde uzun dönem dengesindeki sapmalar her yıl %63.61 uzun dönem dengesine yaklaşacağı anlaşılmıştır

3.4 Granger Nedensellik Testi

Eğer olasılık değeri 0,05 den büyük ise H_0 hipotezi kabul edilmektedir (Altunç ve Aydın: 2012: 89-90). Görüldüğü üzere çizelgede hata düzeltme modeline uygulanan Granger nedensellik testi sonuçları yer almaktadır. Çalışmanın esas konusunu teşkil eden DYY'dan GSYİH'ya doğru bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

H_0 Granger Nedeni Değildir.	F İstatistik	Olasılık	Karar
DYY \Rightarrow GSYİH	7.98236	0.0167	H_0 RED
GSYİH \Rightarrow DYY	0.93155	0.5700	H_0 KABUL

Sonuç

Küreselleşmenin hız kazandığı finansal serbestleşmeyle birlikte gelişmekte olan ekonomilerde doğrudan yabancı yatırımların giderek hız kazandığı görülmüştür. Ekonomilerin birçoğunun etkin politikaları sayesinde doğrudan yabancı yatırımları ekonomisine çekebildiği görülürken; Türkiye Ekonomisinin kendisinde bulunan potansiyeli ve ekonomisine çekebildiği doğrudan yabancı yatırım miktarları dikkate alındığında, Türkiye'nin DYY konusunda geç kalmışlığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin örneklem alındığı birçok çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki farklı sonuçlar verdiği görülmüştür. Kuramsal ve ekonometrik çalışmaların bazıları DYY'ın iktisadi büyüme üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğunu ileri sürerken; bazıları ise bu olumlu etkinin mutlak surette olmayacağı ve hatta anlamsız bir ilişkinin olabileceği kanısına varmıştır. Nitekim Türkiye ekonomisinde 1980 – 2015 arası dönemlerine ait veri setinin kullanıldığı bu ampirik çalışma sonucunda, doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi bulunduğu tespit edilmiştir. saptanmıştır. Ayrıca bu sonuçların,(Yılmaz, Kaya ve Akıncı 2011); (Şen ve Saray 2010); (Örnek: 2008) Türkiye ekonomisi üzerinde analiz ettikleri doğrudan yabancı yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuyla da örtüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla politika yapıcılarının doğrudan yabancı yatırımları ekonomiye çekme politikaları üretmesi ekonomik büyümenin artmasında etkin rol oynayabileceği umulmaktadır.

DYY ve Gsyih ve Küreselleşme serilerinin aynı düzeyde I(1) durağanlaştığı görülmüştür. Analizde gecikme uzunluğu AIC bilgi kriterinin de gösterdiği üzere iki olarak tespit edilmiştir. Bu seriler arasında Eş-bütünleşmenin varlığı Johansen Eş-bütünleşme tekniğiyle araştırılmış ve bunun sonucunda en az bir tane uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Tablo 5 de görüldüğü üzere hata düzeltme katsayısı -0.636140 ve t hesaplanan değeri [-4.76296] olarak gerçekleştiğinden katsayıların anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer yandan $1/ECM = \frac{1}{|-0.636140|}$ ifadesinin yaklaşık sonucu 1.57 yıla denk geldiği saptanmıştır. Dolayısıyla bu model sayesinde kısa dönemli dalgalanmaların 1.57 yıl gibi bir zamanda zarfında yeniden uzun dönem dengesini yakınsayacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, kısa dönemde uzun dönem dengesindeki sapmalar her yıl % 63.61 uzun dönem dengesine yaklaşacağı anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Ağayev, S. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eş-bütünleşme ve Panel Nedensellik Analizleri. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 159-184.
- Alagöz, M., Erdoğan, S., & Topallı, N. (2008). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 79-89.
- Ali, Ş., Saray, M. O. (2010). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Etkisi: Panel Veri Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (Akad)*. 22-30.
- Altunç, Ö. F. (2008). Türkiye'de Finansal Gelişme Ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(2), 113-127.
- Altunç, Ö. F. (2011). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye'ye İlişkin Ampirik Kanıtlar. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 145-157.
- Altunç, Ö. F., & Aydın, C. (2012). Türkiye'de Kamu Sektörü Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ampirik Analizi. *Ekonomik Yaklaşım*, 23(82), 79-98.
- Ekinci, A. (2011). Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdama Etkisi: Türkiye Uygulaması (1980-2010). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2) 70-96.
- Elmas, B., Esen, Ö., & Yurttançıkılmaz, Z. Ç. (2011). Yeni Dünya Düzeniyle Başlayan Değişim; Yükselen Ekonomilerin Çağı. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu 11.Uluslararası Finans Sempozyumu.
- Erdilek, A. (2003). A Comparative Analysis Of Inwardandoutwardfdı İn Turkey. *Transnational corporations*, 12(3), 79-106.
- Esen, Ö. (2012). Türkiye'de Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracat Üzerine Etkisi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(568), 87-97.
- Karagöz, K. (2007). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970–2005. *Journal Of Yaşar University*, 2(8), 929-948.
- Mucuk, M., Demirsel, M. T. (2009). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Performans. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 365-373.
- Mustafa Yılmaz, M. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana bilim dalı yüksek Lisans Tezi
- Örnek, İ. (2008). Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 199-207.
- Peterson, W. C. (1994), Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme, Talat Güllap (Çev.), Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1.B., Erzurum.

Saray, M. O. (2011). Doğrudan Yabancı Yatırımlar-İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, 161, 381-403.

Tarı, R. (2012). Ekonometri. Kocaeli: Umuttepe Yayınları,

Uçan, O. (2013). Döviz Kuru Dinamikleri. Ankara: Seçkin Yayınları,

Yapraklı, S. (2006). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi Cilt:21 Sayı:2, Yıl:2006, Ss:23-48*

Yapraklı, S. (2007). Ticari ve Finansal Dışa Açıklık ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Istanbul University Econometrics and Statistics E-Journal*, 5(1), 67-89.

Yılmaz, Ö., Kaya, V. & Akıncı, M. (2011). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme Etkisi (1980-2008). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4). 13-30.

Yılmaz, M. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme. *Sosyal Bilimler* 8/1 (2010) S. 241-260.

<http://evds.tcmb.gov.tr/>.

<http://www.invest.gov.tr>.